

Brno dává lidem bez domova střechu nad hlavou. Funguje to

Penize.cz, 16.8.2018

Skupina českých odborníků tvrdí, že když se místo starého úřednického uvažování uplatní koncept založený na datech, bezdomovectví se u nás dá radikálně redukovat. Teď má za sebou brněnský experiment s 50 rodinami, který jí dává zapravdu, a peníze od Evropské komise na šíření receptu i do dalších měst.

Novátorská myšlenka se do Česka dostala před pěti lety. Skupina sociologů, sociálních pracovníků a lidí v bytové nouzi, dlouhodobě frustrovaných z toho, jak se v Česku přistupuje k řešení bezdomovectví, se dala dohromady díky jednomu burcujícímu e-mailu. „Ministerstvo pro místní rozvoj dostalo na starost připravit koncepci sociálního bydlení a už poněkoličkáte přišlo s tím, že se za evropské peníze postaví další ubytovny a tím se vše vyřeší,“ rekapituluje dnešní ředitel Platformy pro sociální bydlení Vít Lesák. Jak na to úředníci přišli? „Udělal výzkum, ve kterém zjišťovali, jak to na ubytovnách vypadá. Byl ale úplně nerelevantní – ptali se v něm jen jejich majitelů. A něco takového se nestalo poprvé.“

Krátce na to se rozšířil e-mail výzkumníka Štěpána Ripky, adresovaný jak autorům koncepce, tak odborníkům na univerzitách. „Štěpán v něm upozorňoval, že výzkum, ze kterého materiál vychází, je metodologicky nepřijatelný a na jeho základě se nemůžou formovat žádné politiky. Součástí e-mailu byla také prosba, ať na sporný výzkum kolegové napíší vlastní recenze. Koncepci to nakonec skutečně zastavilo,“ vypráví Lesák, který byl tehdy zaměstnaný ve vládě Agentuře pro sociální začleňování. Zdá se, že jeho samotného tehdy předěl ve vývoji událostí překvapil. „Angažovaní akademici najednou řekli: Ne, tohle není podloženo daty, jsou to zastaralé výmysly. Narazilo na sebe expertní vědění a staré selské úřednické uvažování. Tehdy jsem zpozoroval, že vzniká něco nového.“

Koho pustíme do bytu

„V materiálech se pořád pracovalo s tím, že existují lidé, kteří nejsou stavěni na to, aby normálně bydleli, a tak je třeba je uklidit do nějakých buněk nebo ubytoven,“ doplňuje Vít Lesák jeho dnešní nejbližší kolega, předseda Platformy pro sociální bydlení Štěpán Ripka. V té době prováděl pro města výzkumy týkající se bydlení. „Raději jsme se s kolegy snažili zjišťovat informace z jiných zemí, protože jsme vnímali, že česká diskuze se zasekla na tom, že Romové, kteří tvoří velkou část obyvatelstva ubytoven, jsou údajně necivilizovaní. Už jednou, když se jim prý dalo bydlení, vytrhali parkety a udělali si ohníčky, takže normálně bydlet nezvládnou,“ parafrázuje Ripka lidově podávané argumenty, ze kterých vychází dlouho uplatňovaný přístup treatment first tedy něco jako napřed léčba či převýchova.

„Snažili se tím vysvětlovat, proč je třeba, aby se ti lidé nejprve nějak ‚civilizovali‘ v provizorním bydlení a teprve poté, co projdou několika stupni umístění a splní podmínky, například se zbaví dluhů, jsou eventuálně připraveni pro normální byt. Ale jen někteří z nich. Říká se tomu systém prostupného bydlení. No a my jsme tehdy narazili na koncept housing first, který stojí na přesvědčení, že bydlet má každý a hned.“

Podle advokátů housing first se problémy s penězi nebo alkoholem nedají řešit bez střechy nad hlavou, stabilní bydlení člověk potřebuje jako první. Proto prý dosavadní

sociální programy dokázaly z ulice vytáhnout jen málo lidí. Housing first znamená poskytování bytů bez podmínek, z obecního nebo speciálně vytvořeného fondu. Nájemníci za ně městu musí řádně platit a být v kontaktu se sociálními pracovníky, žádný výběr těch, kteří byty dostanou, se ale nekoná, pouze se identifikují lidé v bytové nouzi. V Brně určil prvních padesát rodin, které byt dostaly, los.

„Systém prostupného bydlení jsme uplatňovali ve vládní Agentuře pro sociální začleňování, řešili jsme tam všechny problémy vyloučených lokalit, segregované vzdělávání, ale třeba i bydlení,“ popisuje Lesák, který tehdy Agenturu promptně vyměnil za Platformu. Metoda se podle něj ukazovala jako nefunkční a všechny zúčastněné vyčerpávala. „Ve Švédsku si spočítali, že by jim trvalo 120 let, než by takto problém bezdomovectví vyřešili. Když pak Platforma přišla s tím, že na Západě se už asi deset let ví, že to nepomáhá, ale existuje jiný přístup, který zvládne bezdomovectví ukončovat během deseti let, zněly výsledky housing first neuvěřitelně. Ani v progresivní vládní Agentuře pro sociální začleňování jim nechtěl nikdo věřit. Města byla vůči nové myšlence rezistentní, a tak si ani lidi z progresivní vládní agentury nedovedli její fungování v praxi představit.

Platforma pro sociální bydlení proto vznikla s tím, že praxi je třeba obrátit naruby a že její vlastní praxe bude založená na prosazování housing first. Štěpánu Ripkovi nezbylo, jak se smíchem dodává Vít Lesák, než se stát jejím lídrem.

Čunkova typologie slušných nájemníků

Odborníci sdružení v Platformě, dlouhodobě iritovaní úřednickým kategorizováním lidí, si jako první položili otázku, co je na Romech specifického, aby se o nich nemohlo uvažovat jako o lidech bez domova. „Výzkumníci nám potvrdili, že není důvod se domnívat, že se v bytové nouzi nechovají jako kdokoliv jiný,“ říká Štěpán Ripka a připomíná například Čunkovu koncepci z roku 2009. „Uváděla, že je třeba rozřadit lidi v bytové nouzi na ty, kteří nemají problémy, a ty ostatní, kteří potřebují dohled, negativní motivaci. V nejrůznějších koncepcích se to objevuje už od 50. let, souviselo to s tehdejší uvažováním o romské problematice. Romové byli rozdělováni na přizpůsobivé, přizpůsobitelné a nepřizpůsobivé, tehdy skutečně vládla představa, že se část lidí musí někam zaparkovat a jenom skupině se dá nabídnout bydlení. Došlo nám, že ty koncepce pořád stojí na starých předsudcích.“

Na to, aby nový přístup prorazil v Česku, bylo ale nejprve třeba získat zdejší důkazy o tom, že skutečně funguje. Ve světě se úspěšnost housing first pohybuje zhruba okolo 80 procent, z každé stovky ubytovaných zvládne kolem 80 rodin nebo jednotlivců pravidelně platit nájem a být v kontaktu se sociálními pracovníky. Na poli sociální práce a řešení bezdomovectví tedy přístup představuje malou revoluci – tam, kde jsou politici ochotní se k němu hlásit. Platforma ale hned v úvodu začala narážet právě na to, že něco takového „se dá dělat ve Finsku, u nás ale určitě ne“.

„Snažili jsme se tehdy na začátku prosazovat housing first na centrální úrovni, měnit politiku,“ vypráví Štěpán Ripka. „Viděli jsme, že Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo pro místní rozvoj nejsou schopný se domluvit na zákonu o sociálním bydlení, který by u nás recept na řešení bezdomovectví nějak definoval. Tak jsme chtěli být takovým přemostěním mezi nimi a pokusit se to společně dotáhnout do konce. Ale ukázalo se, že tudy cesta nevede. Ministerstvo práce umí zřejmě jen poskytovat sociální služby a Ministerstvo pro místní rozvoj jenom stavět. A to vlastně taky moc ne,“ říká s ironií v hlase. „Takže to moc nešlo.“

Česká republika zákon o sociálním bydlení stále nemá, vláda ANO a sociální demokracie jej nakonec připravit a schválit „nestihla“. A tak se příběh o tom, jak dostat lidi z ubytoven do normálních bytů, přesunul do Brna, kde se po minulých volbách v koalici ocitla původně recesistická skupina Žít Brno.

Laboratoř Brno

„Oslovili nás, že chtějí řešit ubytovny, jsou lačný jakýchkoliv expertních důkazů a zvyklí pracovat podobně jako my. Už předtím se začali zajímat například o řešení problému hazardu a drog, postupovali tak, že si načetli pár studií o gamblingu, což před nimi žádná strana neudělala. Jejich přístup rezonoval s lidmi, kteří si dokážou představit chytřejší řešení než represí,“ vykládá Štěpán Ripka. „Řekli nám, ať jim napíšeme nejradikálnější koncepci sociálního bydlení, která zatím vznikla.“

Místo pěti nebo tří bytů (to je počet, na kterém se program ve městech obvykle testuje) jich Platforma dostala na svůj pilotní projekt padesát, s radnicí se dohodla na čtyřletém testovacím období a na tom, že po vyhodnocení projektu vznikne na jeho základě plán na celkové řešení bezdomovectví. „Konečně jsme měli možnost získat vlastní důkazy. Do té doby jsme ze všech stran poslouchali ve stylu: ‚Tyhle lidi na to nejsou připravený, už mockrát neuspěli. Je hrozně složitý vyřešit problémy, který je dostaly na ulici, a vy jim chcete rovnou dát byt! To nemůžou zvládnout,‘“ vzpomíná na tehdejší frustraci Štěpán. „Najednou jsme měli volné ruce k tomu, abychom ukázali, že můžou.“

Na seznam, ze kterého se v Brně losovalo, Platforma ve spolupráci s městem vložila rodiny, pro které bylo bydlení jediný problém, ale i ty, které se potýkaly se s celou řadou vážných potíží. „Byli tam mladí rodiče, kteří se jen neměli jak osamostatnit, takže žili v přeplněné domácnosti, i lidi z ubytovny s obrovskými dluhy, kterými jejich problémy zdaleka nekončí. Chtěli jsme model, který bude pro všechny,“ vysvětluje Štěpán Ripka. „Primátor Vokřál nám řekl, že je dost ambiciózní si myslet, že bude v Brně program stejně úspěšný jako jinde. Říkal: ‚Když si polovina těch rodin byt udrží, tak to bude dobrý.‘“ Podle druhé průběžné evaluační zprávy, kterou Ripka se třemi dalšími výzkumníky na základě místních dat sestavil a vydala ji Ostravská univerzita, si po roce bydlení zvládlo udržet 48 z 50 rodin. Všechny až na dvě zvládly platit nájem, pravidelně se hlásit sociálním pracovníkům a město jim prodloužilo smlouvu. Brněnské housing first mělo tedy po dvanácti měsících úspěšnost 96 procent. Časopis Respekt nazval text, který o studii referoval, Takový normální zázrak .

Pokračování: Pět set rodin ze dna do bytů. Podaří se porazit stereotypy?

Zdroj: <https://www.penize.cz/bydleni/337982-brno-dava-lidem-bez-domova-strechu-nad-hlavou-funguje-to>